

TOSHKENT IRRIGATSIYA VA QISHLOQ
XO'JALIGINI MEXANIZATSIYALASH
MUHANDISLARI INSTITUTI

FAN:

YER TUZISHNI LOYIHALASH

MAVZU

07

**MAVZU: Мавзу: ем-хашак
олинадиган ер турларининг
худудларини ташкил этиш.**

Khafizova Zulfiya
Kholmuratovna

Yerdan foydalanish kafedrası
katta oqituvchisi

Маърузани ўтиш технологияси модели

Вақт 2 соат	Талабалар105
Ўқув машғулоти шакли	Кўргазмали маъруза
режаси	<p>1.Пичанзоралмашиш ва бригада участкаларини жойлаштириш</p> <p>2. Йўл тармоғини, сув иншоотларини ва дала шийпонларини жойлаштириш.</p> <p>3. Пичанзорлар ҳудудини ташкил этишни асослаш</p>
Ўқув машғулот мақсади	ПИЧАНЗОРЛАР ҲУДУДИНИ ТАШКИЛ ЭТИШ” тўғрисида умумий тасаввурни шакллантириш
<p><i>Педагогик вазиятлар.</i></p> <p>1.Пичанзоралмашиш ва бригада участкаларини жойлаштириш</p> <p>2. Йўл тармоғини, сув иншоотларини ва дала шийпонларини жойлаштириш.</p> <p>3. Пичанзорлар ҳудудини ташкил этишни асослаш</p> <p>ни тушунтириб берадилар</p>	<p>1.Пичанзоралмашиш ва бригада участкаларини жойлаштириш</p> <p>2. Йўл тармоғини, сув иншоотларини ва дала шийпонларини жойлаштириш.</p> <p>3. Пичанзорлар ҳудудини ташкил этишни асослаш</p> <p>НИ Тушунтириб берадилар.</p>
Таълим усуллари	маъруза, ақлий ҳужум, мунозара

маърузанинг технологик харитаси

Иш босқичлари	Фаолият мазмуни	
	Таълим берувчи	Таълим олувчилар
1 босқич Ўқув машғулотиغا кириш 20 дақиқа	Мавзу номи, мақсади, кутилаётган натижаларни, фойдаланиш мажбуриятлари етказилади. Машғулот кўргазмали маъруза шаклида олиб борилиши маълум қилинади. Мавзу бўйича асосий тушунчаларни, мустақил ишлаш учун адабиётлар рўйхатини айтади. Ақлий ҳужум усули бўйича ушбу мавзу бўйича маълум бўлган тушунчаларни айтишни таклиф этади (1 илова)	Тинглайдилар ва ёзиб оладилар
2 босқич Асосий қисм 50 дақиқа	2.1. Маъруза слайдлар Power Point тартибида намойиш этилади, ҳар бир слайд шарҳланади (2 илова). Жалб қилувчи саволлар берилади. 2.2. Мавзу режаларига хулосалар қилинади. Керакли маълумотларни дафтарда қайд этишлари эслатилади. 2.3. Тезкор сўров ўтказилади. (3 илова)	Тинглайдилар, даф- тарга ёзиб оладилар, саволлар берадилар Асосий тушунчаларни муҳокама қиладилар Талабалар жавоб берадилар
3 босқич Яқуний босқич 10 дақиқа	3.1. Мавзу бўйича умумий хулоса қилади. Мавзунинг касбий фаолиятидаги аҳамияти ва ўрнига талабалар эътиборини қаратади. 3.2. Мустақил иш учун топшириқ берилади.	Тинглайдилар Топшириқни ёзиб оладилар

Мавзуни мустақил ўрганиш учун тавсия қилинаётган адабиётлар

Асосий:

1. Аvezбаев С , Волков С.Н. Ер тузишни лойиҳалаш. - Т.: «Янги аср авлоди», 2004. – 786 б.
2. Avezbaev S., Volkov S.N. Yer tuzishni loyihalash. - Т.: “Faylasuflar milliy jamiyati”, 2007. – 470 б.
3. S.Avezbaev, T.Karabayeva. Yer tuzish. - Т.:TDAU, 2005. – 305 б.
4. Землеустроительное проектирование. Под.ред. проф. С.Н.Волкова. - М.: «Колос», 1997. – 608 б.

Қўшимча:

1. Ўзбекистон Республикасининг Ер кодекси ва қишлоқ хўжалигига оид қонунлар ва қонун ости ҳужжатлари.
2. [www. Ziyo. net](http://www.Ziyo.net)
3. [http:www. guz. Ru](http://www.guz.Ru)

▶ **07-МАВЗУ: ПИЧАНЗОРЛАР ҲУДУДИНИ ТАШКИЛ
ЭТИШ**

▶ Режа :

▶ *1.Пичанзоралмашиш ва бригада участкаларини жойлаштириш*

▶ *2. Йўл тармоғини, сув иншоотларини ва дала шийпонларини жойлаштириш.*

▶ *3. Пичанзорлар ҳудудини ташкил этишни асослаш*

2018 йил 23 апрель,
299-сон

▶ **ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ВАЗИРЛАР
МАҲКАМАСИНИНГ**

▶ **ҚАРОРИ**

- ▶ **МАЪМУРИЙ-ҲУДУДИЙ БИРЛИКЛАР ЧЕГАРАЛАРИНИ
БЕЛГИЛАШ, ЕР РЕСУРСЛАРИНИ ХАТЛОВДАН ЎТКАЗИШ
ҲАМДА ЯЙЛОВ ВА ПИЧАНЗОРЛАРДА ГЕОБОТАНИК
ТАДҚИҚОТЛАРНИ ЎТКАЗИШ ТАРТИБИНИ ЯНАДА
ТАКОМИЛЛАШТИРИШ ЧОРА-ТАДБИРЛАРИ ТЎҒРИСИДА**

Давоми

- ▶ Жумладан, Қорақалпоғистон Республикаси, вилоятлар, Тошкент шаҳри, туманлар (шаҳарлар), шаҳарчалар, қишлоқлар (овуллар) чегараларининг координаталар тизимига боғланмаганлиги ҳудудларда ер ҳисоботини юритиш, ер ажратиш, ер муносабатларини тартибга солиш борасида муаммоларга сабаб бўлмоқда.
- ▶ Шунингдек, мавжуд 21 млн. гектар яйлов ва пичанзорлардан самарали фойдаланиш, ўсимликларнинг тури ва сонини кўпайтириш, ҳосилдорлигини ошириш, чорва молларини тартибли алмашлаб боқишни йўлга қўйиш, яйлов ва пичанзорлар деградациясининг олдини олиш мақсадида геоботаник тадқиқотларни ўтказиш юзасидан тадбирлар умуман назоратдан четда қолиб кетган.
- ▶ Натижада сўнги 25 – 30 йилда яйлов ва пичанзорларнинг 35 – 40 фоизи деградацияга учраган, ўсимликлар тури ва сони 20 фоизга камайиб, ҳосилдорлик 1,5-2 баробарга тушиб кетган.

ДАВОМИ

- ▶ Сўнгги йилларда республикамизда ерлардан оқилона ва самарали фойдаланишни ташкил этиш, ер муносабатларини тартибга солиш, ерлардан фойдаланишда давлат назоратини кучайтириш борасида қатор чора-тадбирлар амалга оширилди.
- ▶ Шу билан бирга, ерлардан фойдаланишда давлат назоратини самарали ташкил этиш, соҳага замонавий технологияларни жорий этиш, ер ресурсларини ҳисобга олиш ишлари етарли даражада ташкил этилмасдан қолмоқда.

давоми

Хашаки ерлар ҳудудларини ташкил этишнинг вазифалари уларнинг маҳсулдорлигини ошириш; ўсимликларнинг ботаник таркибини яхшилаш; оқилона фойдаланиш; чорвачилик учун мустаҳкам озуқа базасини яратиш ҳисобланади.

ДАВОМИ

- ▶ **Асосий эътиборни суғориладиган пичанзорлар учун мўлжалланган участкаларнинг табиий аҳволига, уларнинг юқори ҳосилдор пичанзор ўтлари қатламини яратиш учун яроқлилигига ва оқилона фойдаланишга, суғориш учун шароитлари нуқтаи назаридан, қаратиш керак.**

давоми

- ▶ Озуқали ерларни ўрганишда ер тузиш, геоботаника, сув хўжалиги, яйловларни, пичанзорларни тубдан яхшилаш бўйича ишчи лойиҳалари изланишларидан фойдаланилади.

▶ Пичанзорлар ҳудудини ташкил этиш уларнинг маҳсулдорлиги ошишига, қимматли ўтлар аралашмасининг яхши сақланишига, ерлардан оқилона фойдаланишга замин яратади. У қуйидагиларни жойлаштиришдан иборат бўлади:

- ▶ пичанзоралмашиш ва бригада участкаларини;
- ▶ дала шийпонларини;
- ▶ йўл тармоғини;
- ▶ сув манбааларини.

- ▶ Ер тузиш изланишлари асосида пичанзорларнинг майдони ва жойлашиши, уларнинг ишлаб чиқариш бўлимларига бириктирилиши, ер турларини ва алмашлаб экишларни, яйловлар ҳудудларини ташкил этишда назарда тутилган, уларни яхшилаш бўйича тадбирлар аниқланади

**Пичаннинг сифати ва ҳосили
нималарга боғлиқ**

Ўриш муддатига

**Ўтларни қирқиш
балаңдлигига**

**қуригиш ва сақлаш
технологиясига**

▶ Дуккаккли ўтлар ва аралаш ўтларни пичан учун ўришнинг энг яхши муддати шоналаш-гуллаш; бошоқлилар учун - бошоқлаш - гуллашнинг бошланиши даврлари ҳисобланади

- ▶ Аммо битта участкада ҳар йили ўтларни фақат шу даврларда ўриш, ўтлоқ ўсимликларининг жабрланишига ва қимматли турларининг йўқолишига, ҳосилдорлиги пасайишига олиб келади, шунинг учун йиллар бўйича белгили кетма-кетлик тартибида ўриш муддатларини алмаштириб туриш керак

► Пичанзорлар маҳсулдорлигининг ошишига молларни пичани ўрилган участкаларда вақти-вақти билан боқиб туриш ижобий таъсир кўрсатади. У пичанзорлардаги бегона ўтлар билан самаралироқ кураш олиб бориш имконини беради, ўтлар сифатининг яхшиланишига ёрдамлашади, ўтлоқда тўпланадиган органик қолдиқларнинг чиришини тезлатади.

- ▶ Пичанзоралмашиш деганда пичан ўриш ва ўримдан кейин мол боқишнинг алмашилиб туришини, ўтлар қопламасини яхшилаш бўйича тадбирлар ўтказилишни кўзда тутадиган пичанзорлардан фойдаланиш ва уларни парваришлаш тизими тушунилади.

- ▶ Пичанзор алмашишларни кейинчалик уларда бригада участкаларини ажратиш билан лойиҳалаш, фақат ўрмон-ўтлоқ минтақаларидаги ва дарёлар бўйларидаги хўжаликларда катта пичанзор массивлари мавжуд бўлганда, улар ишлаб чиқариш бўлимларининг ер массивларини жойлаштиришда лойиҳа бўйича ҳудудий уларнинг биттасига кирган бўлса, бажарилади.

- ▶ Дарё бўйларидаги икки марта ўриладиган пичанзорларда 5-йиллик пичанзоралмашиш тавсия этилади, уларда айрим йиллари пичани ўрилган участкалар мол боқиш учун фойдаланилади. Бундай пичанзор алмашишларда бир участкани бошоқлаш даврида, иккинчисини гуллашининг бошланишида, қолган учтасини - тўла гуллаш даврида, улардан биттасининг иккинчи ўримини пичан учун ўриш, қолган иккитасидан эса-мол боқиш учун фойдаланиш кўзда тутилади.

- ▶ Табиий пичанзорлар учун қуйидаги пичанзоралмашиш тавсия этилади:
- ▶ 1 - 2 ўриш (1 гуллаш даврида);
- ▶ 2 - 3 ўриш (1 бошоқлаш даврида);
- ▶ 3 - 1 ўриш, кечки муддатларда (уруғи пишганда);
- ▶ 4 - 3 ўриш.

- ▶ Қуруқликдаги пичанзорлардан бир ўриш тизимида фойдаланишда йиллар бўйича қуйидаги ўриш муддатлари алмашиши билан 4-йиллик пичанзоралмашиш тавсия этилади:
- ▶ 1 - бошоқлаш;
- ▶ 2 - гуллашнинг бошланиши;
- ▶ 3 - уруғланиш;
- ▶ 4 - гуллаб бўлгандан кейин.

- ▶ Суғориладиган пичанзорларда ўтлар қатлаמידан кўп ўришли фойдаланишда йиллар бўйича қуйидаги ўриш муддатлари алмашиши билан беш йиллик пичанзоралмашиш тавсия этилади:
- ▶ 1 - пишиш даврида;
- ▶ 2 - найчалашнинг бошланиш даврида (3-4 ўрим);
- ▶ 3 - бошоқлаш даврида (2-3 ўрим);
- ▶ 4 - 5 гуллаш даврида (2 ўрим)

Пичанзор алмашиш участкаларини
лойиҳалашда қуйидаги асосий талаблар
ҳисобга олинади

улар
ихчам,
майдони
бўйича
тахмина
н бир
хил

ўтлари
тавсифи
бўйича
бир
типли

томонлари
ўлчамлари
ва шакли
бўйича
механизмла
р билан
ўришга

суғоришда
эса суғориш
техникасид
ан унумли
фойдалани
шга қулай
бўлишлари
керак

- ▶ **Йўл тармоғини, сув иншоотларини ва дала шийпонларини жойлаштириш.** Пичанзоралмашиш участкаларининг ўзаро, қишлоқлар, дала шийпонлари ва сув манбалари билан қулай алоқаси учун йўл тармоғи лойиҳаланади. Йўллар кенглиги 3-4 м. Улар текис, қуруқ, баланд участкаларда жойлаштирилади.

- ▶ **Пичанзорлар ҳудудини ташкил этишни асослаш.** Пичанзорлар ҳудудини ташкил этиш лойиҳасини асослаш учун техник ва иқтисодий кўрсаткичлардан фойдаланилади. Техник кўрсаткичларга пичанзор алмашиш участкаларининг шакллари,

davomi

майдонлари, сони, қишлоқлардан, сув манбааларидан узоқлиги; йўллар кенглиги ва улар, дала шийпонлари, сув манбаалари тагидаги майдон киради.

Иқтисодий кўрсаткичлар

```
graph TD; A[Иқтисодий кўрсаткичлар] --> B[ялпи маҳсулот қиймати]; A --> C[соф даромад]; A --> D[капитал харажатлар,]; A --> E[йиллик харажатлар]; A --> F[капитал харажатларнинг қопланиш];
```

ялпи маҳсулот
қиймати

соф даромад

капитал
харажатлар,

йиллик
харажатлар

капитал
харажатларнинг
қопланиш

**Пичанзорлар ҳудудларини ташкил этиш
лойиҳасини асослашда қуйидаги
шароитлар ва имкониятларни аниқлаш ва
баҳолаш керак**

**пичанзорлар
маҳсулдорли
гини, ялпи
ҳосилни
ошириш ва
ўтлар
сифатини
яхшилаш**

**пичанни
механизм-
лар билан
йиғиш ва
пичанзор-
ларни
парвариш-
лаш**

**машина-
трактор
паркидан
самарали
фойдалани
ш**

**молларни
боқишни
тўғри
ташқил
этиш**

**капитал
харажатларни,
йиллик
харажатларни,
капитал
харажатларнинг
қопланиш
муддатини
пасайтириш**

**соф
даромад-
ни
ошириш.**

► Капитал харажатларнинг қопланиш муддати, пичанзорлар ҳосилдорлиги ошиши натижасида олинадиган қўшимча соф даромадни ўтларни яхшилаш, сув манбааларини, дала шийпонларини, суғориш тармоқларини, пода йўлларини қуриш,

davomi

суғориш, йиғиш ва пичанзорларни парваришlash учун зарур ёмғирлатиб суғорадиган қишлоқ хўжалик машиналарини сотиб олиш учун капитал харажатлар ҳажми билан солиштириб аниқланади

▶ Блиц саволлари:

- ▶ Пичанзорлар ҳудудини ташкил этишнинг аҳамияти ва мазмуни қандай?
- ▶ Пичанзоралмашиш, бригада участкаларини, йўл тармоғини, сув манбааларини ва дала шийпонларини жойлаштиришнинг асосий талаблари нималардан иборат?
- ▶ Яйловлар ва пичанзорлар ҳудудларини ташкил этиш лойиҳаларини асослаш учун қандай кўрсаткичлардан фойдаланилади, уларнинг маъноси нималардан иборат?

TOSHKENT IRRIGATSIYA VA QISHLOQ
XO'JALIGINI MEXANIZATSIYALASH
MUHANDISLARI INSTITUTI

E'TIBORINGIZ UCHUN RAHMAT!

YER RESURSLARINI
BOSHQARISH FAKULTETI

Khafizova Zulfiya
Kholmuratovna

Yerdan foydalanish
kafedrası katta
oqituvchisi

+ 998 71 237 1993

z.khafizova@tiame.uz

@zulfiyaxafizova